

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Prevod"t na dialekti, moraski govor i morska terminologia : V"rhu prevodite na Neg"r"t ot ekipaza na "Narcis"

Author: Agnieszka Adamowicz-Pośpiech

Citation style: Adamowicz-Pośpiech Agnieszka. (2017). Prevod"t na dialekti, moraski govor i morska terminologia : V"rhu prevodite na Neg"r"t ot ekipaza na "Narcis". "Literaturen Vestnik" God. 26 (2017), s. 22

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Преводът на диалекти, моряшки говор и морска терминология

Върху преводите на *Негърът от екипажа на „Нарцис“*

Агнешка Адамович-Пошпех*

Струва ми се всъщност, че преводът не само изисква интелектуална, теоретична или практическа работа, но поставя и етични проблеми. Да отведеш читателя при автора, да отведеш автора при читателя, излагайки се на риска да служиш на двама господари и да не можеш да останеш верен и на двамата, това означава да практикуваш нещо, което обичам да наричам езиково гостоприемство.¹

Третият от поредицата романи на Джоузеф Конрад – *Негърът от екипажа на „Нарцис“* – публикуван през 1897 г.², изненадва читатели и критици преди всичко с езика си. След двата малайски романа (*Лудостта на Алмейър* и *Дегенерат*) Конрад въвежда морето и моряците заедно с техния жаргон като колективен герой на романа.³ Като цяло рецензиите за книгите са положителни.⁴ Отрицателно настроените критици се оплакват предимно от липсата на действие или от твърде сложния език.⁵ Но дори похвално оценяващите *Негърът...* рецензенти обвиняват неговия автор в прекомерно старание при пресъздаването на моряшкия жаргон с неговата отличителна черта – вулгаризмите.⁶

Рецепцията на *Негърът от екипажа на „Нарцис“* в Англия

Един от критиците иронично признава, че говорът и ругатните на моряците „звучат естествено; жалко само, че не правят нищо друго, освен да извършват обичайните си задължения, а това от своя страна не е свързано с никаква история“. Писателят следи публикуваните рецензии в пресата и саркастично ги коментира в писмо до Р. Б. Кънингам Грѐм: „Този човек се оплаква от липсата на героизъм и както ми се струва, е възмутен от вулгарния език! Признавам, макар с нежелание, че ругатните се появяват на няколко места. Любезничка с кошчето за смет и се бия в гърдите!“⁷ Друг рецензент, съпоставяйки *Негърът...* с прозата на капитан Фредерик Мариат, казва, че Конрад е съвременен реалист, който се изявява в езика: «Конрад, върховен от идеали, по-различни от тези на Мариат, превръща шпагата си в лопата, като добавя към нея изключително ефектно и търпиво прилагателно. Затова и читателите слушат как несъмнено говорят моряците на палубата на «Нарцис», много реалистични и чистокръвни образи – без

* Agnieszka Adamowicz-Pośpiech (Институт за култура и англоезична литература в Шльонския университет) е водещ конрадист от младото поколение, автор на няколко книги и множество статии, посветени на творчеството на Джоузеф Конрад, Томас Елът, Уилям Голдинг и по проблеми на художествения превод. На Конрад са посветени книгите ѝ *Джоузеф Конрад. Спорове за биографията му* (Joseph Conrad. Spory o biografie, Katowice, 2003), *Господарят Дж. Имтерпретации* (Lord Jim Conrada. Interpretacje, Kraków 2007); *Podróże z Conradem*, Kraków 2015), *Многоязычният текст. Варианти на прозата на Конрад* (Seria w przekładzie, Katowice 2013). На превода е посветена и книгата ѝ *Преводът в културата* (Translation in Culture, Katowice 2016). В момента работи над проекта *Конрад в полската преса* (Conrad w polskiej prasie).

¹ P. Ricoeur, *Paradygmat przekładu. // Współczesne teorie przekładu*. Tłum. M. Kowalska. Red. P. Bukowski, M. Heydel. Kraków: Znak, 2009, с. 367.

² Историята на публикациите на *Негърът от екипажа на „Нарцис“* в литературни издания и в книжна форма във Великобритания и Америка е представена подробно от К. Дейвис и Д. Руд (K. Davis, D. Rude, *The Transmission of the Text of the Nigger of the „Narcissus“*, „Conradiana“ 1973, vol. 5, no. 2, с. 20–45).

³ Конрад е определял *Негърът...* за своя любима книга... Вж. Писмо до Р. Кърл от 14 октомври 1955 г. В: *The Times Literary Supplement*. Ст. за: O. Knowles, „My Dear Friend“. *Further Letters to and about Joseph Conrad*: Amsterdam – New York: Rodopi, 2008, s. 184; J. D. Gordan, *The Making of a Novelist*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1941, с. 235.

⁴ N. Sherry, *Conrad: The Critical Heritage*. London and Boston: Routledge and Kegan Paul, 1973, s. 82–100; *Contemporary reviews*. In: J. Conrad: *The Nigger of the „Narcissus“*. Ed. R. Kimbrough. New York: W.W. Norton and Co., 1979, s. 216; B. D. Osborne, *Conrad and Neil Munro: Notes on a Literary Acquaintance*. „The Conradian“, 2005, vol. 30, no. 1, с. 81–87.

⁵ Вж.: Писмо на Конрад до М. Брук от 20 декември 1897. // CL, I, с. 426; Писмо до С. Крейн от 12 януари 1898. // CL, II, с. 14. Вж. рецензията: J. D. Gordan, *Joseph Conrad: The Making of a Novelist...*, с. 282–291.

⁶ Морският жаргон се появява по-рано в литературата, напр. в романите на Ф. Мариат и Дж. Ф. Купър. Конрад е чел тези писатели и е многократно изразява възхищението си от образността, свързана с морето и хората, обвързани с него. J. Conrad, *O życiu i literaturze*. Warszawa: PIW, 1974. Също J. Palmer, *Introduction*. In: *Twentieth Century Interpretations of „The Nigger of the Narcissus“*. Ed. J. Palmer. Englewood Cliffs: Prentice Hall, 1969, s. 2.

⁷ „Their talk and their swearing, especially the latter is absolutely natural. One only regrets that they never do anything else than their mere commonplace duties, and that they are not connected with a story“. Анонимна рецензия, публикувана в „Daily Mail“ на 7 декември 1897. Цит. по: N. Sherry: *Conrad: The Critical Heritage...*, с. 84. Други рецензенти определят романа като „досаден, брутален и на много места отблъскващ заради досадата от употребените прилагателни“. „Literary World“ от 2 януари 1898. Вж. също D. Rude, K. Davides, *The Critical Reception of the First American Edition of „The Nigger of the Narcissus“*. „The Conradian“, 1992, vol. 17, no. 1.

⁸ „The man complains of lack of heroism! And is, I fancy, shocked at the bad language. I confess reluctantly there is a swear here and there. I grovel in the waste-paper basket, I beat my breast“. Писмо от 6 декември 1897 (CL, I, с. 418).

Пристанище на р. Келаи, на остров Борнео. (Снимка от архива на Ханс фон Марле)

фалшива срамежливост от страна на автора спрямо нашите чувствителни и възвишени нерви»⁹. Конрад се оплаква от неразбирането на романа, в който не става дума за приключение (както в книгите на Фредерик Мариат и Джеймс Фенимор Купър)¹⁰, а за показване на истинската природа на действителността: накъсана, непостоянна, хаотична, без определено и ясно начало и край. Писателят посочва, че за него е важно да предаде случайната, епизодична и безсмислена реалност¹¹: „А що се отнася до липсата на събития – да, такъв е животът. Непълна радост, непълна скръб, непълно бездействие или героизъм – непълно страдание. Събитията се трупат и блъскат, но нищо не се случва. Вие знаете какво имам предвид. Благоприятната възможност не трае достатъчно дълго. Може би само в приключенските книги за юноши“¹².

По този начин той се отграничава от популярния приключенски роман на Мариат и Купър, но също така и от реалистичните истории на Арнолд Бенет¹³ и Чарлз Дикенс. Възхищава се на техниката им на писане, но вижда своя творчески път като по-различен¹⁴.

⁹ „Conrad, inspired by different ideals, remorselessly refers to it as a shovel, with a singularly effective and sanguinary adjective attached. Hence it comes that the seamen of the Narcissus – very real, picturesque, and living personages – are heard talking as undoubtedly they ought to talk [...] without any squeamishness on the part of the author in deference to our sensitive and refined nerves“. W. L. Courtney Review. „Daily Telegraph“, 8, 1897. Цит. по: N. Sherry: *Conrad: The Critical Heritage...*, с. 86.

¹⁰ Вж. I. Watt, *Conrad in the world of the nineteenth century*. Tłum. M. Boduszynska – Borowikowa. Gdańsk: Wydawnictwo Morskie, 1984, с. 130.

¹¹ Подобен възглед за модерния роман изразява години по-късно Вирджиния Улф: „Погледнем ли в дълбочина, ще се убедим, че животът като цяло не е „такъв“, както изглежда. Да се загледаме за миг в нещо привычно за нашия ум в един обичаен ден. Умът ни поема неизброими впечатления: обикновени, фантастични, разтварящи се без следа или забиващи се като остри стрели. Игват отвсякъде като неспирен дъжд от неизброими атоми и парайки в живота, създават някой понеделник или вторник... [...] Също така ако авторът беше свободен човек, не роб, ако можеше да пише каквото иска, а не каквото трябва, ако можеше да опре работата си на собствените усещания, а не на конвенцията, нямаше да има нито фабула, нито комичен, трагичен или любовен сюжет, нито куминация в приетия стил и може би нито едно пришито копче така, както искат това шивачите от Бонд Стрийт. Животът, това не е поредица от симетрично поставени прожектори, животът, това е светъл ореол, полупрозрачна завеса, която ни обгръща още от първия пролясък на нашето съзнание чак до края.“ W. Woolf: *Nowoczesna powieść*. // Eadem: *Pochyła wieża. Eseje literackie*. Tłum. A. Ambros i E. Życieńska. Czytelnik, 1977, с. 287.

¹² Писмо от 2 декември 1896 го Е. Гарнет. Цит. по: J. Conrad: *Listy*. Прев. X. Карол-Найгер. Рег. 3. Найгер. Warszawa: PIW, 1968, с. 97. („As to lack of incident well – it’s life. The incomplete joy, the incomplete sorrow, the incomplete rascality or heroism – the incomplete suffering. Events crowd and push and nothing happens. You know what I mean. The opportunities do not last long enough. Unless in a boy’s book of adventures. Mine were never finished“). CL, I, с. 320–321. L. Davies гатура това писмо 29 септември 1896). В същия дух е писал и H. Watson, „The story just finished is called *The Nigger: A Tale of Ships and Men*. Candidly I think it has certain qualities of art that make it a thing apart. I tried to get through the viel of details to the essence of life“. CL, II, с. 390 (курсив – А. А. Р.).

¹³ Разликите между писането на А. Бенет и неговото собствено Конрад очертава в писмото си от 10 март 1902: „[...] мога обаче най-общо да кажа, че грабюрата не е отпечатана отпечатливо. Имаме пред себе си парче чист метал, прецизно оформено, фино прозвънящо и най-вече – красиво. Но грабюрата не е отпечатана ясно върху него. Признавам, че контурите на рисунката са добре очертани. Но липсва дълбочината на резбата, липсва изтънността. А можем дори да поспорим, що се отнася до самата рисунка. [...] Не бих спорил с Вас за верността на Вашата концепция, а по-скоро за темата на реализма на творбата Ви. Ви се размива в косъм с пълната действителност, понеже сте верен на своите дозми, що се отнася до реализма. Реализмът в изкуството обаче никога няма да се доближи до действителността“. J. Conrad: *Listy...*, с. 194–195. Подобна критика на едурдианския роман години по-късно разгръща В. Улф в есеето си *Модерният роман* (Nowoczesna powieść..., с. 284–293).

¹⁴ I. Watt, *Conrad’s Preface to „The Nigger of the „Narcissus“*. // J. Conrad, *The Nigger of the „Narcissus“*. Ed. R. Kimbrough..., с. 163. Вж. писмо

Конрад изпада в ярост, че трябва да издирва и да отстранява ругатните от текста на *Негърът...*, защото издателят му е поискал това от страх да не се възмутят читателите: „Хайнеман се противопоставя на ругатни от типа «По дяволите!» в книгата. Тази израелец се бои от жените. [...] Затова и изхвърлях три или четири «По дяволите!». Сигурен съм, че са останали още няколко, но «мамка му», не можах да ги изловя докрай“¹⁵.

Намирам се обаче и такива, които хвалят езика на романа. Сравнявайки за пореден път Конрад с Ръдиард Киплинг, Бенет изразява възхищението си от чувствителността на Конрад към словото: „Току-що прочетох [...] *Негърът от екипажа на „Нарцис“* [...] Къде този човек [Конрад – А. А. П.] е напипал такъв стил и такъв синтетичен метод за натрупване на общо впечатление и потопяване на читателя в него? Не само стилът му, но и неговата нагласа много ме развълнува. Какъв осъзнат творец. Киплинг не може да се мери с него ни най-малко. Киплинг няма представа какво е изкуство – имам предвид изкуството на словото; *il ne se préoccupe que de la chose racontée*.¹⁶ Той е голям писател, но не и творец“¹⁷.

Друг критик, който оценява езиковия аспект на романа, е шотландският журналист и писател, а по-късно и приятел на Конрад – Нийл Мърно¹⁸. Той твърди в рецензията си, че *Негърът...* „е несъмнено един от най-добрите романи, написани в Англия от сегашното поколение“¹⁹, а художествената стойност и езика на творбата определя със суперлативи. Убеден е в уникалността на писателското изкуство на Конрад: „Когато премине това поколение, а може би и по-рано, ще се събудим, за да открием, че Джоузеф Конрад е най-добрият морски писател в английската литература [...] За първи път моряк, притежаващ гениален ум, ни позволява да споделим красотата и страха и от своя опит, свързан с морето, избира не само обичайните думи, употребявани от шурмана и боцмана, но и ни дава трогателни емоции, които преживява още веднъж с нас“²⁰. Няма съмнение, че езиковата страна значително допринася за рецепцията на книгата. Насищането на историята с морски сленг, толкова дословен и нецензуриран за хората от сушата, такъв, какъвто Конрад го е запомнил от морските си пътувания, несъмнено поражда сред английските критици смущение. Към ефекта се добавя още един аспект на *Негърът от екипажа на „Нарцис“*, характерен за по-късните произведения на Конрад, а именно въвеждането на диалекти – *соклей* (*иредски диалект*), шотландски английски и ирландски английски. Затова и „полифонията на гласовете“ в романа заема водеща позиция в предприетата изследователска перспектива, при която се прави сравнение между два полски превода и оригинала. Другият проблем, който ще бъде подложен на анализ, засяга степената на трансфер на морска терминология в приемната култура, както и културно-историческите причини, които го обуславят.

Превод от полску: КАЛИНА ДИМИТРОВА

Текстът е фрагмент от книгата на Агнешка Адамович-Пошпех *Многоязычният текст. Полски варианти на прозата на Конрад* (Agnieszka Adamowicz - Pośpiech, *Seria w przekładzie. Polskie warianty prozy Conrada*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, 2013).

на Конрад го неговия издател Уилям Беккууд, в което категорично защитава своя художествен метод: „Разгръщам бавно своя предмет. Какво от това? Нима при Текери дребният обичаен факт не тъне в морето на бърборенето? [...] И самият сър Уолтър [Скот – А. А. Р.] ми изглежда като автор на лаконични анекдоти. [...] Но това са големи имена. Не се сравнявам с тях. Аз съм модерен и бих предпочел по-скоро да спомена музиката на Вагнер и скулптурата на Роден, които приживе е трябвало малко да погладуват, и художника Уистлър, за когото критикът Ръскин се е изказвал с презрение и възмущение. Те също са постигнали успех. Трябвало е да страдат затова, че са „нови“. Писмо от 31 май 1902. // J. Conrad, *Listy...*, с. 194–195; CL, II, с. 418.

¹⁵ Писмо от 11 октомври 1897 го Е. Гарнет. CL, I, с. 395. „Heinemann objects to the bloody’s in the book. That Israelite is afraid of women. [...] So I struck 3 or 4 bloody’s out. I am sure there’s couple left yet, but damn it, I am not going to hunt »em up“.

¹⁶ „Киплинг не се занимава с нищо друго, освен с изкуството на разказването“.

¹⁷ Писмо на А. Бенет до X. Уелс от 8 декември 1898. („I have just read [...] *The Nigger of the „Narcissus“* [...] Where did the man [Conrad] pick up that style, and that synthetic way of gathering up that general impression and flinging it at you? Not only his style, but his attitude, affected me deeply. He is so consciously an artist. Now Kipling isn’t an artist a bit. Kipling doesn’t know what art is – I mean the art of words; *il ne se préoccupe que de la chose racontée*“). In: O. Knowles, „My Dear Friend“. *Further Letters to and about Joseph Conrad...*, с. 3–4.

¹⁸ B. D. Osborne, *Conrad and Neil Munro: Notes on a Literary Acquaintance...*, с. 81–87.

¹⁹ „Glasgow Evening News“, 19, 1899, с. 2. Цит. по: B. D. Osborne, *Conrad and Neil Munro: Notes on a Literary Acquaintance...*, с. 81.